

WENINGER VINCZE EMLÉKEZETE.

(A m. tud. Akadémia 1879. decz. 22-iki összes ülésén.)

A politikai számtan ifjabb testvére a statistikának. Megszülemlése első szakában nem volt ugyan köztük testvéri szeretettel vezérelt viszony. Szünet nélkül, nem épen válogatott fegyverrel folyt a két tan hivei közt a szellemi harc, melynek elkeseredettsége jelzi az akkori tudós világnak harczra-kész, kiengesztelhetlen természetét. Ma azonban fel van ismerve, hogy a modern statistika a politikai számtanból indult matematikai iránytól vette fölendületét, bámulatos fejleményi képességét: ma tehát helyre van állítva a két tanszak közt a testvéries viszony.

Daczára a közvetítő törekvéseknek, melyek az előbbi évtizedek folyamában Mohl, Stein, Jónak, Wappaeus és másokban leltek buzgó képviselőket, utóbb újra kitört a tusakodás; Knies vezetése alatt Rümelin, Vogt, Wagner s mások a szétválás mellett kardoskodván; de a legutóbbi években teljes fegyvernynyugvás állott be, és a genialis francia statistikusk, Block legújabb munkájában a két tanszak közti mai viszonyt világos modora szerint, találóan így jelzi: »parties de deux côtés opposés, se sont rejointes, comme les deux branches d'un tunnel; une fois les deux sections réunies, elles font un tour inséparable, et pour le distinguer, il faudrait consulter l'histoire, qui seule peut avoir gardé le souvenir de leur réunion«.

A higgadtabb jelenkor a politikai számtant és a statistikát nem tekinti többé ellentétes két elemnek, hanem ugyanazon egy folyam két különböző ugyan, de sokszor összefolyó két ágának, melyek hol szétválva, hol együttes menetben egy irány felé haladnak.

E két tanszak összevalóságának egyik legszólóbb kifejezője Weninger volt, arra egész irodalmi tevékenységével erős érvet

szolgáltató. Mig egyrészt »Politikai számtan« című munkájában bírjuk szellemi productivitásának legkiválóbb termékét; mig továbbá az akadémiai Értesítőben s némely szaklapunk hasábjain számtani irodalmának annyi becses adalékaival találkozunk; másrészt Akadémiánk kiadványai, valamint időszaki folyóirataink többjei ép oly becses statisztikai meg mezőgazdasági dolgozatokat tartalmaznak, melyek az ő tollából folytak.

Weninger a matematikai és társadalmi tanulmányoknak közös művelője, mind a két iránynak közös képviselője! Akadémiánk mindkét osztálya őt méltán magáénak vallhatja.

A két iránynak szerencsés találkozása nem csak irodalmi, hanem egyéb munkálkodásának is egyik jellemző fővonása. Összes társadalmi cselekvőségében mutatkozik a kettős forrásnak jótékony hatálya. Tanulmányai dualismusa fejt meg ritka sikerét amaz áldásos munkásságának, melyet ép úgy az államszolgálatban, mint hazánk annyi különféle intézetei, annyi közérdekű vállalatnak érdekében kifejtett.

Mathematikai tanulmányai szülték benne az abszolnt igazságok utáni törekvést, az öntudatos határozottsággal párosult igazlelkűséget; a társadalmi érdekek tanulmányozása ébresztette benne a vágyat a fölismert igazaknak gyakorlati érvényesítésére; összes hajlamai ösztönszerűleg arra irányulván, hogy az elméletnek elvout tanait a társadalmi élet köreiben valósítsa.

A mi elméjében egészséges eszmeképen megfogamzott, az, matematikai gondolkodásánál fogva, benne gyorsan tiszta képpé, határozott fogalommal, majd alapos tovább kutatás fonalán erős meggyőződéssé vált, melyhez szive s benső vonzalmai egész hevével ragaszkodott, addig nem nyugodván, mig nem sikerült neki azt az eszmék országából a valóság világába átültetni. Arra pedig a socialkörökkel való folytonos érintkezésénél fogva rendkívüli tapintattal bírt, meggyőződése hajthatatlanságával nyájas, bizalomgerjesztő modort, pillanatnyi fölhevüléssel szívós kitartást kötvén egybe.

Már tanuló korában fővágya vala az iskolában szerzett ismereteket gyakorlati nton hol kiegészíteni, hol érvényesíteni. Ezen hajlamánál fogva mérnökké leendő kiképeztetésére az építészet technikai oldalával való megismerkedés végett lerázván

korának előitéleteit, mint pályavégzett bölcsészethallgató kőmives tanoncznak állott be. Elvégezvén t. i. a kegyesrendűek pesti gymnasiumában 1848-ban a 6 évi és a magyar tudományegyetemen az akkoron még fennállott két évi bölcsészeti tanfolyamot, a József-féle ipartanodában 1851/2. egész 1853/4-ki tanévekben fényes sikerrel folytatta a reáltanszakok tanulmányozását.

Ez időben egyuttal Szőnyi jóhírű magán finöveldeje al- és felreálosztályában a természet- és mennyiségtan előadásával foglalkozott. Az egy időben tanuló és tanító nem átallotta az iskolai szünidőt építő állványokon eltölteni, azokon mint tanoncz, utóbb kőmives segéd, ügyesen forgatván a vakolókanalat, mire különben anyagi szempontból, mint jómódú családból való, legkevesbé sem szorult volna.

Egyébiránt polgári származása és érzelmeire élete minden phazisában még akkor is öntudatosan büszke volt, midőn sikerült az államtiszti hierarchia legfelsőbb fokai egyikére önerejéből feljutnia. Jellemző e tekintetben, mikép nyilatkozott az alkalommal, midőn egy magasrangu hivatalnok a vaskoronarend másod osztályával lett nem mindennapias kitüntetését vele tudatta; azt találta mondani, hogy bármennyire örül érdemeinek e legfelsőbb elismerésén, volt életében ennél már nagyobb öröme is, akkor t. i., midőn ama okmány birtokába jutott, melylyel kőmives legénynyé lett felavatva. Csakugyan az 1855-ki évben az akkori pesti czéhelőljáróságtól kiállított oklevelet élete végső perczeig valóságos díszokmány gyanánt hiven őrizte és hasonértékűnek tartotta ugyanazon évről keltezett amaz okirattal, melylyel az akkortájt csak 21 éves fiatal ember a magyar természettudományi társulat rendes tagjává lön megválasztva.

Valamint a természettudományok, csak mióta inductiv módszer alapjára fektetve, exact jellegük, és közvetlen érintkezésbe hozva az élettel, gyakorlati hasznosságuk föl lett ismerve, fejlődtek oly óriási mérvben: nagy a társadalmi tudományszakok is ugyane két körülménynek köszönhetik újabbkori fejleményeket; csakhogy míg az előbbieket tipikus tünetmennyekkel foglalkozván, tág kísérleti tér meg a következtetések levezetésére törvényszülte kényszerűség, mint biztos támpont fölött rendel-

keznek, a social-tanokban a kísérleti tér fölötté szűk határok közé szorítkozik, az elvekből levonható következtetések pedig folyvást módosulnak a folyton változó culturállapotok szerint.

A social eszmekörök, még az uralkodó eszmékéi is, nem csak nemzedékről nemzedékre, hanem gyakran rövidebb idő alatt is gyökeresen megváltoznak, pedig nem is mindig határozott haladás, sokszor épen valóságos visszahanyatlás irányában. Túlhaladott álláspontok, rég legyőzött eszmék rohamos áramlatban újlag győzelemre, általános uralomra vergődnek. A vám-, vaspálya- s tarifa-ügy, az uzsora és annyi egyéb nemzetgazdasági meg politikai kérdés fölött napjainkban hatalmasan megindult socialmozgalom szolgál arra szomorú tanuságul.

Míg a természetbivár tanulmányai vívmányát biztos kézzel maga sikeresíti és ülteti át a gyakorlati élet terére, a social tudományok mezején még oly alaposan buvárkodó ritkán van ama kedves helyzetben, hogy tanulmányai credményét sikerbiztosan átültethesse a társadalmi életnek tér és idő szerint változó fogékonyságu talajába. Csak kivételesen van egyes balandóknak fenntartva, hogy tan- és irodalmi működésüknek önönmaguk szerezhetik meg a gyakorlati érvényt, hogy eszméiket testté alakíthassák. E ritka balandók sorába tartozott a mi halottunk.

Élete egész folyamában nyomról nyomra ki lehet mutatni, hogyan folyt benne össze a szellemi és társadalmi cselekvőség, hogyan lett az egyik a másiknak hol okozója, hol okozottja.

Mint pályavégzett technikus még egy tanéven át a bécsi műegyetemen folytatván szakszerű kiképeztetését és tanári pályára való hivatásánál fogva, minthogy akkoron hazánkban még nem létezett külön vizsgáló bizottság a reáltanpályára készülők képesítésére, Bécsben az ottani vizsgáló bizottságtól 1857. jun. 2-án nyervén meg a főreáltanodai tanárképesítő okmányt, még ugyanazon évben lépett föl első irodalmi termelvényével. »Szám-tan« című munkája már is azon jelleggel bír, hogy kiváló tekintettel van az élet, jelesen a kereskedelmi és forgalmi élet szükségleteire. — Conlerner műegyetemi tanár ajánló előszavában azt írja: »a magyar irodalomban addig megjelent »szám-tani munkák némelyei átléptek ugyan az u. n. polgári

»számolás terére, de azokban a kereskedés mint önálló iparág és annak viszonyai kevesbé vannak képviselve, holott Weninger korunk igényeinek e tekintetben is megfelelni igyekezett az által, hogy a számolás elméletének alapos tárgyalása mellett, nem csak a polgári életben előforduló, de szorosán a kereskedelemre vonatkozó számításokat is fölvette, meg az üzletek sajátosságai és viszonyaival együtt előadta.«

Egész 1856-ig sem nálunk sem Lajtán túl nem létezett még főtanintézet a felsőbb kereskedelmi szakoktatás számára, csak az évben legelőször Prága városában, és nyomban utána a reá következő 1857-ki évben hazánk fővárosában jött létre külön kereskedelmi akadémia, még pedig mindkét helyen az illető kereskedő testületek lelkes, áldozatkész alapítása fonalán. Elsők közt, kik e hazai főtanintézetben tanári állomást nyertek, Weninger vala, kire a mennyiség- és mértan, meg a mértani rajzoktatás tanszéke bízott.

Ugyanazon időben alakult a magyar általános biztosító társaság, és az imént (1857. okt. 5.) kinevezett akadémiai tanár a reá következő 1858. évi decz. 23-án egyuttal e társulatnál mint technikai számvizsgáló nyert alkalmazást. E kettős működéséből indult ki hosszú sora ama becses szellemi termelvényeknek, melyekkel úgy tekintve tanszékének tüzetes szakmáját, mint a biztosítás intézményét, hazai irodalmunkat jelentékeny mérvben gazdagította.

Legelől »Politikai számtan« című munkája említendő, mely 1860-ban jelent meg és irodalmunknak érezhető egyik bézagát oly szerencsésen pótolta, hogy a Marczibányi-jntalomra méltónak találtatott; ugyanaz év okt. 6. a tud. Akadémia levelező tagjául megválasztatván, két hónappal reá székfoglaló értekezését mutatá be »A halandósági táblázatok készítéséről a népszámítási adatokból«, azt követte »Az életbiztosítási díjtaralék elmélete« című 3 ivre terjedő értekezése és fölszerelve ezen elméleti szakismerettel Petzvall tagtársunk segédkezése mellett, kinek vezetése alatt még tanuló korában képezte ki magát mérnökké, a magyar bizt. társaság számára a halálozási táblázatokat dolgozta ki, miért is ő reá bízott az 1861-ben megnyílt életbiztosítási osztálynak vezetése.

A biztosításügynek valamennyi ágai közt kétségkívül leg-

jövedelmezőbb az életbiztosítási üzlet, a mennyiben helyesen készített, az illető népesség elhalálozási sorát hiven feltüntető táblázatokon, mint megrendíthetlen matematikai alapon nyugszik. Hogy az első magyar bizt. társaságnak ezen üzleti ága oly gyorsan és szerencsésen felvirult, nagyrészt Weningernek mint osztályfőnöknek az érdeme.

Elméletileg tovább kifejtette ő ez ügyet: »A biztosítás ügye Magyarországon« és »A statistika fontossága a tűzkár ellen biztosító társaságoknál« című értekezéseivel, meg a kiházasítási tőkék biztosításánál előforduló tartalék számításának ajánlott könnyebb módjával. Értekezvén továbbá a tiszamelléki szabad. kölcsönös tűzkártérítő társulatról, hol statistikailag kimutatván az első magyar ált. bizt. társaság által kifizetett kárösszegeket, nem csekély mérvben hatott ez intézmények hazánkban általánosabb megkedveltetésére.

Weninger tehát valamint hivatalnoki minőségben egyike volt azon erős oszlopoknak, melyeken a szervezet szilárdságát illetőleg párját kereső magy. ált. bizt. társaság biztosan nyugszik, ugy irói minőségében kiváló helyet foglal el a biztosításügynek hazai irodalmában.

E mellett a keresk. Akadémia tanigényeiről sem feledkezett meg; 1861-ben jelent meg tőle »A kereskedelmi számtan elemei« című munkája, melynek mintegy második részét képezi a már említett politikai, vagy a mint az első kiadásban azt maga címezi, »A felsőbb polgári és kereskedelmi számtan«; mind a kettőnek kiegészítésül 1863-ban bocsátá közre »Az egyszerű és kettős könyvvitel« című munkáját; abban a könyvvitelről helyesen megjegyzi, »a nemzetgazdászati tanulmányok szolgál »arra nézve, hogy mit tegyünk, azt azonban, hogy az eszmét »mikép ültessük át a gyakorlati életbe, azt, hogy mi módon »kell pénzügyi vállalatokat létesíteni, az üzletet rendszeres formába ruházni, és annak viszonyait számtani képben vissza»tükröztetni s számtanilag ellenőrizni, azt a gyakorlatból merített szabályok és számtani tudományok tanítják; a nemzetgazdászati úgy viszonylik a számtani ismeretekhez, mint a »festő eszméje a festészet technikájához, miért egymást nem »nélkülözhetik«.

Kiváló azon, formalis monografiát képező, 7 ivre terjedő értekezése »A kölcsönügyről matbematikai szempontból«, melyet 1864. jan. 25. mutatott be az Akadémiának. Értekezett továbbá »A kamatos kamatszámításról a százalék tizedrésze szerint haladva«, »a lotteria-kölcsön értékéről« stb.; activ részt vett a kereskedelmi szótár készítésében; a mellett nem egy intézet számára ő készítette el a számtani mérleget, mint jelesen a pesti keresked. nyugdíjintézet részére, melyről különben a statist. közleményekben is értekezett; szintugy törlesztési alapszámításokat végzett és táblázatokat dolgozott ki a magyar földhitelintézet számára, melynek érdekében már 1861-ben a természettud. társulat közlönyében irodalmilag, utóbb pedig, mint az intézet felügyelő bizottságának tagja, gyakorlatilag is tevékeny vala.

Új bizonyítéka annak, hogy mily bensőképen olvadt nála egybe a mennyiségtannal való elméleti foglalkozás és a számtani elveknek gyakorlati alkalmazása. Igyekezett is minden alkalommal határozott kifejezést adni meggyőződéssé érlelődött azon öntudatának, hogy valamint csak helyes calculusban található bármely társadalmi üzletnek biztos alapja, ugy sikertigérő vállalkozásoknak csakis a számtan szolgálhat egyedül biztos forrásul. Praegnans mérvben találjuk ezt egyik fennebb érintett munkájának előszavában kifejtve, a hol többi közt mondja: »szükséges, hogy a számtant figyelemre méltassuk, nehogy az eszmék gazdagsága mellett erőink és ismereteink csekélységét érezzük akkor, midőn az eszmék létesítéséről van szó«.

Nem kevesbé termékeny Weningernek irodalmi működése a nemzetgazdaság és pénzügytudomány terén. Időszaki folyóiratainkban tőle megjelent számos czikken kívül, elég itt azon rendkívül érdekes hirlapi vitára utalnom, mely a »bankegység és bankszabadság« iránt a Franciaországban megindult eszmemozgalom folytán a »Pesti Napló« 1865-ki évfolyam utolsó és 1866-ki folyam első havában közte és Vodjaner Albert közt hosszú cikksorozatban folyt, és az előbbitől a Stat. és nemzetg. közleményekben »A bankügy elmélete« czim alatt megjelent terjedelmesebb értekezésben talált némi befejezést. Elég továbbá utalnom ama becses pénzügyi dolgozatára, mely ugyanazon köz-

leményekben e cím alatt jelent meg: »Az osztrák-magyar monarchia állambáztartása e század első felében és Magyarország állása e báztartásban«, ezen, valamint az azt megelőző Franciaország adóztatási és pénzügyi statistikáját tartalmazó értekezése, továbbá »Néhány észrevétel a közvállalatok engedélyezéséről«, nem különben a »Magyar Világ« hasábjain tőle megjelent kiváló érdekű pénzügyi czikkek eléggé constatálják az elhunytnak financztudományi képzettségét, minek bizonyítására szabad hivatkoznom nemzetgazdasági irodalmunk leghivatottabb képviselőjére, e tekintetben legilletékesebb szaktudósunkra, Kautz tanár s tagtársunkra, ki »A nemzetgazdasági eszmék fejlődési története« című koszorúzott pályaművében őt e szavakkal apostrofálja: »teljes joggal mondhatjuk, hogy Weninger az újabb időben felmerült hazai statusgazdasági írók közt a legkitünőbbek egyikének nevezhető.

Akadémiánk igen tisztelt elnöke, ki a közügy iránti lelkes érdeklődésénél és hazai viszonyaink alapos ismereténél fogva kiválóan tudja a mutatkozó szellemi erőket a tudomány és az élet javára fordítani, és kinek, mint a magyar ált. biztosító társaság elnökének bő alkalma vala az elhunytak tehetéseit fölismerni, a mint a magyar alkotmány visszaállításával a korona tanácsába mint magyar pénzügyi minister meghivatott, sietett e gazdag tetterőt felhasználni az államszolgálat érdekében, és az ő fölterjesztésére 1867. máj. 10. kelt l. f. elhatározással Weninger a magyar pénzügyministeriumhoz ministeri tanácsosnak, és e minőségben tett kitünő szolgálata alapján, rövid idő múlva, t. i. 1868. aug. 8. kelt l. f. elhatározással az osztrák-magyar közös pénzügyi ministeriumhoz osztályfőnöknek lön kinevezve; ez új pályára való átlépésnél bucsút vevén a 10 éven át lelkes buzgalommal folytatott tanári, meg 9 éven át ép oly ernyedetlen szorgalommal vitt biztosítótársulati működésétől.

Hogy mily eredménynyel működött ezen kitünő állásában, a jelen beszéd keretén kívül esik ugyan, vannak mindazonáltal jelentékenyebb mozzanatok, melyek nem hagyhatók figyelmen kívül, mert egyrészt mutatják, hogy tudta ő szak-

ismereteit közpályáján is hazánk javára érvényesíteni, másrészt hazafias gondolkozásának egyik fényes bizonyítékát szolgáltatják.

E tekintetben igen becses forrás állott rendelkezésemre, az elhunytak saját levelei, melyeket akadémiánk igen tisztelt másodelnökéhez időről időre intézett, és melyek különös szivességgel velem közöltettek.

Weninger hosszú évek során át a legbensőbb, soha még nem zavarodott barátsági viszonyban volt Csengeryvel; hozzá fordult, midőn fontos elhatározás küszöbén állva, habozott; tőle kért tanácsot, midőn az ország javára valamely lépést akart tenni; vele közölte, ha sikerült valamiben szolgálnia hazáját; előtte tárta fel keblét, akár hazafias örömtől dagasztatott az, akár dulakodott benne az elszomorodott hazafinak méltó bánata.

Midőn erélyének sikerült a közösügyi költségek elszámolásánál a kettős könyvviteli rendszert meghonosítani, ezeket írja Csengerynek: »Már holnap készítjük az első nyers mérleget a 14 napi eredményről. Eddig csak azt tudtuk, hogyan állottunk három hónappal azelőtt, most naponkint megmondhatjuk. És ez egész munkát egy ember végzi. Az igaz, hogy vagy nyolcz napig mindig a hátán ültem, míg a budget szerinti könyvezésbe begyakoroltam«. — »Tegnap készült az első nyers mérleg, — írja ismét pár nappal utóbb, — volt öröm az osztályban, mert a régi czopf kételkedve nézte az előmunkálatokat. Mercandin gróf az osztrák számszék elnöke is jelentette magát, hogy megnézi a dolgot. Magam is gyermekiesen örvendek a dolognak, mert a németek azt hitték, a magyar ember újításával fel fog sülni«. Különben Weninger maga dolgozta ki a közös pénztár és számszéknek szóló új utasításokat is.

Lackenbacher ministeri tanácsos halála után Becke közös pénzügyi minister betegsége alatt és utóbb ennek is halála után, hosszas ideig Weninger vitte a közös pénzügyministeri teendőket. Beust közös külügyminister csak némely fontosabb ügyekben tartván fenn magának az aláírást. Ez időben még több kérdés volt a monarchia két állama közt megoldatlan; fontos dolog volt tehát, hogy e kérdésekre nézve minő álláspontot foglalnak el a közös ügyek intézői. Weninger határo-

zottan a magyar érdekeknek és jogi szempontoknak törekedett érvényt szerezni.

Igy jelesen, midőn daczára az ellentétes áramlatnak, a volt osztrák nemzeti bank irányában fennforgott 80 millió frtnyi államtartozásra nézve, elég őszinteséggel és bátorsággal birt az akkori magyar állami álláspontnak számvevőségileg is gyakorlati érvényt szerezni, ezt írja Csengerynek: »a bank 80 milliónyi követelése a központi pénztárnál volt előírva és így a közös főpénztárrá alakult pénztárnál maradt előírva. Ezt látva, azonnal elrendeltem, hogy nálunk töröltessék, és a tétel az állósított államadósság igazgatóságánál irassék elő. A mint a német államadóssági ellenőrző bizottság ezt meghallotta, tiltakozott ezen intézkedésem ellen, a mivel én mit sem gondolok, mert correcte jártam el. Csak aztán ne hagyjon el a magyar kormány, ha a magyar törvénynek és szellemének érvényt szerzek. A következő minister már mindent rendben talál a magyar nézeteknek megfelelő állapotban«. — A közös pénzügyek és az államadósságok kezelésének szoros elkülönzésével lehetővé tette, előkészítette Weninger azt is, hogy a consolidált államadósságok kezelése bármely perczben könnyen átruházható legyen az osztrák pénzügyministerre, a minek szükséges voltáról emlékirattal is igyekezett meggyőzni Beust külügyministert és ő felségét.

Szorosabban tartozik beszédem keretébe fölemlítése annak, hogy miképen szolgálta ő államhivatalkodása alatt is a tudományt meg az irodalmat. E tekintetben különösen kiemelendő azon öt közleménye, mely az állami számvitelről és az államháztartás ellenőrzéséről a »Budapesti Szemle« 1868. és 1869-ki évfolyamában jelent meg. Azokban az állami számvitel rendszeréről elméletileg értekezvén, és a hazánkban létesítendő állami számszék iránt nézeteit adván elő, Európa főbb államaiban erre vonatkozó törvényhozásnak, meg egyéb eredeti források alapján ezen intézménynek legújabb állapotát ismerteti meg: jelesen Belgium, Anglia, Porosz- és Franciaország ellenőrzési apparatusának dióhéjba szoritott megismertetésével tetelesen megkönnyítette az e téren nálunk is szükségessé vált elvi megállapodást. *)

*) A számvitel terén elméletileg, gyakorlatilag tanusított szakképességénél fogva, midőn a felállítandó magyar államszék elnökének kije-

Midőn a magyar általános hitelbank 1870. évi jun. 27-én tartott kormányzótanácsi ülésében a vezérigazgatói állomásnak betöltése került szőnyegre, természetesen Weningerre fordult a tanácsnak figyelme, az ép oly szakavatott banktheoretikusra, mint a banküzleti gyakorlat emberére, ki a magyar földhitelintézet, a pesti keresk. bank, meg az akkori osztrák nemzeti bank budapesti fiókja körül az 1867. május 24-éről szóló ki-nevezése folytán kir. biztos minőségében fényes bizonyítékát adta ebbeli szakképességének; miért egyhangulag ez állomással megkináltatván, addig viselt állambivataláról lemondott, mely lemondása 1870. jul. 17. kelt l. f. elhatározással államszolgálati érdemeinek, melyekért már előbb a vaskorona-rend másod osztályával lett kitüntetve, újlagos legfelsőbb elismerése mellett legkegyelmesebben elfogadtatott.

Hogy miképen sikerült Weningernek emez újabb fontos állásában a benne helyezett közbizalomnak megfelelni, miképen sikerült neki a gondjaira bizott hazai hitelintézetet rövid idő alatt előbb nem ismert magaslatra emelnie, azt az európai hitelműveletek terén irányadó bankintézetek családjába bevezetni, miképen sikerült neki a lázas szédelgések, valamint az utóbb beállott hitelválság okozta viharok közepette a vezetése alá jutott intézetet épen fenntartani és ez által fővárosunk pénzpiacának szilárdságát támogatni, gyarapítani: ez megint a jelen emlékbeszéd körén túl van, de tartozik azon belül megismertetése ama hazafias gondolkozásának, melyet ez alkalommal is tanusított. Midőn t. i. felszólítva lett, hogy hajlandó-e ez állást elfoglalni, azt írja Csengerynek: »A bizalmas kérdésre azt a választ adtam, hogy csak mintegy 10 nap múlva fogok nyilatkozni, és hogy erre nézve magamat tájékozandó, családom és Csengery Antalnak véleményét óhajtom meghallani«. S minő kérdés az, mit nevezett barátjához intéz? Talán az új állás

lölése került szőnyegre, Deák Ferencz, Csengery és mások Weningert hozták javaslatba. Előadása azon okoknak, melyek e kijelölést meghiusították, a politikai történet körébe tartozik, itt csak jegyzetképen azt említjük meg, mert az embert, a hazafit jellemzi, hogy Csengery és egyéb barátaihoz intézett leveleiben mindent elkövetett a Deákpárt egyes töredékei közt fölidézett ingerültség lecsillapítására, végmegszüntetésére. Inti barátait, feledjék, a mi személyével történt, mert, így érvel, mennyivel fontosabb dolog a párt egységének, a párt többségének ép fenntartása.

előnyeiről tudakozódik? Nem; hanem azt kérdi: nem tulajdonít-e barátja politikai tekintetben fontosságot annak, hogy állását Bécsben most is megtartsa és hogy melyik állásban tehet nagyobb szolgálatot hazájának?

Tartozik különösen beszédem körén belül megemlítése annak, hogy a sokféle való elfoglaltsága mellett is miképen szentelte kevés szünidejét a tudománynak, az irodalomnak.

És itt újra első vonalon »politikai számtan« című munkája fölemlítendő, mely 1870-ben másod kiadásban jelent meg, de nem annyira másod kiadás, mint voltaképen új munka. Szerző abban a nemzetgazdaság és pénzügytan terén időközben szerzett ismereteit, meg a gyakorlati életpályákon gyűjtött dús tapasztalatait sikeresen érvényesíti, azon szempontból indulván ki, hogy míg a nemzetgazdaság és pénzügytudomány az irányadó elveknek vitatását tüzi ki magának feladatul, addig a politikai számtan az elvek alkalmazásával foglalkozik és a várható számbeli eredményeket ismerteti meg, a melyek az eszmék valósításánál, a tervek kivitelénél mérvadók, számok segélyével támogatván vagy czáfolván az elébe állított elveket.

Az egyes szakaszok ezen új kiadásban, a fennebb érintett szakszerű értekezései fonalán, gyökeresen át lettek alakítva, mint jelesen a pénzrendszerről, a bank- és hitelügyről, a díjtartalék, rokkantsági és betegsegélyezési díjak kiszámításáról szólók; külön említés tétetik a temetkezési pénztárakról; meg van ismertetve egy újabb módja a lotteriatervek kiszámításának; be van mutatva végre ama számadás, mely szerint Magyarországának járuléka az osztrák államadóssághoz meg lett határozva. Mennyire felelt meg ez újabb kiadás az időközben az efféle munka irányában nálunk is tetemesen fokozódott igényeknek, abból tűnik ki legvilágosabban, hogy rövid idő múlva egy újabb, most már harmadik kiadásnak szüksége állott elő, mely 1875-ben, de további lényeges változások nélkül jelent meg.

Hogy Weninger gyakorlati alkalmazása alatt is éber figyelemmel kísérte a tudomány haladását, arra tanuságul szolgál a természettud. társulat közlönyének 1871-ik folyamában tőle megjelent ama érdekes cikk, melyben megismerteti az életvalószínűségi tényezők meghatározása körül tett fárado-

zások legújabb eredményeit, névszerint Farr és Edmond képleteit.

Az eddig elősoroltak korántsem tüntetik fel kimerítőleg Weningernek irodalmi és társadalmi munkálkodását. Működött ő azonkívül egy ideig mint az államtudományi államvizsgálatok bizottsági tagja, működött mint az Akadémiánk keblében fennálló statist. és nemzetg. bizottságnak, meg az országos stat. tanácsnak tevékeny tagja; e minőségben részt vett az 1863-ik évi nemzetközi stat. congressusban, erről való jelentése a közlemények V-ik kötetében foglaltatik; működött ő továbbá mint az országos iparegyesület másodelnöke, és a kolozsvári iparegylet tiszteletbeli tagja; elnöke volt a kereskedő ifjak társulatának, és midőn e tisztről 1869-ben lemondott, örökös tiszteleti tagul lőn megválasztva. Évek során át az államvasutak igazgató-tanácsában elnökképen, 1873 után pedig arról való lemondása folytán, mint tanácstagja gondozta a forgalom és az államigazgatás érdekeit, míg megváltozott állásánál fogva erről is 1875-ben végképen le nem mondott.

De még irodalmi tevékenysége sincsen vagy megközelítőleg sem kimerítve a fennebb idézett szellemi termelvényeivel, mert hány felvilágosító, czáfoló, utbaigazító, vezér- és egyéb czikk jelent meg tőle névtelenül hirlapjaink hasábjain Magyarországon pénzügyi forrásairól, pénz- és hitel-viszonyainkról; hány memorandumot irt ő a bankárkörök megnyugtatóására, azoknak megnyerésére!

Bámulatos volt Weningerben a munkaerő és munkakedv, de még bámulatosabb a könnyűség, melylyel képes vala terhesebb munkát is játszani modorban végezni, vonatkozott legyen az akár nehéz tudományos, akár társadalmi feladvány megoldására. Sokszor, kivált a pénzügyi vizsgálatok korában, játék közben, melynek szabad óráiban merőben csak szórakozás végett szivesen engedett tért, sűrűen egymást érték a távirati sürgönyök, ő azokat teljes lelki nyugalommal, ugyszólván kártya kezében sommás uton szokta volt elintézni. Nem egyszer rövid időre hagyta el a játékasztalt, hogy visszavonulva a mellékszobába, a pénzügyministernek, ki fontos államügyben őt fölkereste, tanácscsal kedveskedjék, vagy valamely bankintézeti organumot bonyolult pénzügykérdésben utbaigazítson.

De ily megfeszített tevékenység még a legerőteljesebb organismusra sem maradhat sorvasztó kihatás nélkül. Weninger, ki soha nem volt fekvő beteg, első ízben, hogy komolyabb betegség leütötte lábáról, kimerülése szakában többször hallatott baljóslatu sejtelve szerint, nem hagyta el többé az ágyat, mely fáradt testének vált örök nyugbelyévé.

Weningernek magánéletét a boldog férj, a boldog apa, a jószívű, fanyarság nélküli élcezel megáldott kedves társalkodónak vidám képe jelzi. 23 éves korában nősült meg, s ily fiatal korban két felnőtt gyermeknek atyja lett; hogy daczára annak mennyire tudott családapai nehéz feladatának megfelelni, arra legszólóbb érv, hogy két mostoha fia iránta való tiszteletben, hozzá való ragaszkodásukban vetélkedtek saját édes gyermekeivel, azokkal és a hátramaradt özvegygyel egyaránt siratják kora kimulását annak, ki 22 évi házassága alatt mindenkor tündöklött előttük, mint ragyogó példánya a bölcs és nemes érzelmű családfőnek.

A közéletben őt általános megbecsülés környezte. Barátságos, megnyerő modora collegiális érzületet keltett tisztí társai, bizalmat és benső vonzódást alárendeltjei keblében. Gyakran változtak a magyar kormány alakulása óta a pénzügyi tárca birtokosai, de soha meg nem változott a Weniuger szakismertébe, hazafias indulata és becsületességébe helyezett közbizalom. Megszokták kormányköreinkben, válságos finánczhelyzetben benne keresni a tapintatos kalauzolót, hitelérdekeink hű tolmácsát, hiteligényeinknek époly erélyes ügyvédjét, mint szerencsés közvetítőjét.

Osztokodott a magyar kormány e megtisztelő, általa soha meg nem hazudtolt bizalmában az európai finánczmatadorok legtekintélyesebb szövetkezete. Köz- és államgazdasági viszonyaink époly kitünő ismeretének, mint azoknak higgadt, a szépszinezéstől és indokolatlan gáncsolástól egyaránt ment maradt esetelesében nyilvánuló józanságának sikerült az európai hitelkérdésekben mérvadó tökepénzesek körében erős bizalmat gerjeszteni nemzetünk fizetési képessége, hazánk sorsát intéző kormányköröknek zilált finánczviszonyaink rendezésére irányzott komoly törekvése iránt.

Hogy újra felénk fordult Európa pénzpiaczainak figyelme s jó indulata, nagy részben Weningernek a műve. S ha nem is érdemül hozom fel, hogy e közvetítésben soha az önérdeknek vagy árnyéka sem szerepelt, tartozom az elhunyt árnyai iránti elégtétképen e körülményt is megérinteni, mert nem egyben a botránytkereső zuglapok közül, melyek pénztbálványzó cultusukban hihetetlennek tartják, hogy valaki milliókat kezeljen, milliókat kölcsönképen előteremtsen, a nélkül, hogy édes énjéről ne gondoskodjék, gyansító rágalma szórattak a boldogult ellen, melyeket megczáfolni, vagy melyekre csak reflectálni, nem engedte meg tiszta lelkiismeretéből fakadt önbecsülése, nemes öntudatán sarkalt méltósága. Csak halálával győzöttek meg az efféle kislelkűek, hogy mily igazságtalan, mily sértő lehetett reá nézve teljesen alaptalan gyanakodásuk és míg azok előtt, kiknek alkalmuk vala Weningernek tiszta jellemét még élte korában tisztelni, becsülni, már akkoron is politikai hitelvképen állott, hogy a férfias jellem azon mérvben kell, hogy megszilárduljon, a mely arányban gyarapodik az incselkedések és kísérteteknek csábító árja, most, halála után a kishitűek elméjében is föléledhet a hazánkban is található tiszta kezek, tiszta jellemek iránti jobb hiszem.

Legerősebb oldala a boldogultnak mutatkozott a social bonyodalmak legombolyításában. A helyzetnek tiszta felfogása, a social bajok kórjeleinek szakalapos megfigyelése szülte benne ama sociopathologiai képességet, melylyel a lappangó baj székét mindenkor bizton fölismerte! Higgadt természete, és elméletgyakorlati készülsége őt rendesen helyes therapiára vezették. Fővárosunk több malom- és egyéb ipartelepei, a Franklin-féle irodalmi és könyvnyomdai részvénytársulat rendező, alkotó szellemének köszönhetik leginkább, hogy kigázolva a többévi válság okozta zavargásokból, ma újra viruló finánczhelyzettel dicsekednek. Mikor pedig a gondjai alá közvetlenül helyezett magyar általános hitelbank, melynek szeplőtlen hitelépsége fölött éjjel-nappal féltékenyen örködött, daczára ezen lelkes buzgalmanak sem maradhatott ment a korunkban, fájdalom, annyira terjedt tisztii corruptio ragályától, a miatti méltó bánkodásában egy perczig sem vesztette el szokott nyugodtságát, és egyedül óvatos, tapintatteljes eljárásának vala köszönhető, hogy hazánk

ezen legelső bankintézete nagyobb mérvű megrázkódás nélkül, aránylag rövid idő alatt, nemcsak hogy teljesen fellábadt, hanem még tekintélyesebb helyre emelkedett Európa társintézetei sorában, mint valaha ezelőtt.

Minél ritkább az eset, hogy a társadalmi tanszakok körében a szakférfi előtt készségesen megnyílik az elvi megállapodások fogantatására kívánt tevékenységi tér és alkalom, annál több okunk van tagtársunk kora halála fölött búsulnunk; de ha igaz másfelől, hogy az államéletre nézve egy financiai balfogás époly végzetessé válhatik a diplomácia terén, mint a csatavesztés a harcz terén: akkor az egész országnak, nemzetnek méltó oka van elsomorkodnia e kora halál fölött, mert benne veszítettük a pénzügy tudományában és technikájában egyaránt járatos, szolgálatrakész tanácsadót, kinek kifejlett financiaérképében ugyszólván biztos óvszer kínálkozott financiai botlások ellen.

De nyilatkozott is megható modorban a közfájdalom a végtisztelet megadásánál; nyilatkozott ama részvétiratokban, melyek egyesek és testületek, bel- és külföldi intézetek és társulatok részéről tekintélyes számban intéztettek a gyászoló családhoz.

Ha eme, a hálaérzelemtől áthatott részvétnyilatkozatokat, a mint azok a benső meggyőződés hangján elősorolják az elhunytnak az árván maradt intézet, társulat körüli érdemeit, a fájdalom rezgő hangján elpanaszolják a veszteség miatti keservöket, egy koszorúba fűzve tudnám a tisztelt Akadémiának bemutatni, ily egyszerű emléklap hangosabban, mint gyenge ékesszólásom, hirdetné, hogy mi volt Weninger az országnak, mi volt ő az Akadémia keblén kívüli világnak.

Nekem azonban egyéb missio jutott feladatul, nekem tüzetesen ki kellett mutatnom, hogy mi volt ő nekünk, mi volt ő a tudománynak; e tekintetben azt találtam, hogy legfőbb érdeme abban pontosul össze, hogy kapcsul szolgált a tudomány világa és a külvilág közt. Igenis e kettőnek áthidalásában keresem én Weningernek, mint akadémikusnak, ama kiváló érdemét, melyet jelen emlékbeszédemmel kívántam megörökíteni, s árnyaihoz intézett bucsuszóm végóhaja:

Hogy soká legyen köztünk a korán elköltözöttnek szelleme, buzdításul arra, hogy akkép, a mint a matematikai és természettudományi igazakat, törekedjünk a bölcsészettársadalmiakat is a social életkörökben érvényre juttatni, igyekezzünk példájára a meddő theoriát gyakorlativá tenni.

Legyen az ő szelleme a haza sorsát intéző köröknek intő jele, hogy közviszonyaink rendezésében mindenkor figyelemmel kísérik a tudomány szentesítette tanelveket, hogy társadalmunk vitális érdekeinek elintézésénél készségesen kövessék a moralphilosophiai igazságok tiszta sugallatát, anyagi, szellemi jólétünk biztosítására befelé, közhitelünk és politikai befolyásunk megszilárdítására kifelé! *)

Dr. KONEK SÁNDOR.

*) Jegyzetképen még felemlithető, hogy az ez alkalommal előülő akadémiai elnök, Lónyay Menyhért gróf, az elhunyról meleg szavakban megemlékezni, és a beszédben felhozott életrajzi adatokat következő érdekes megjegyzéssel kiegészíteni sziveskedett: »Egy körülményt nem halottam az emlékbeszédben említeni — így szólt — és kötelességemnek tartom azt felhozni. Egyik legfontosabb kérdés volt 1867-ben a quóta és az államadósságok megosztása. Weninger csak három hónapja volt a pénzügyministeriumban, midőn az a nevezetes hivatás várt rá, hogy a quótára, az államadósságok megosztása és a kereskedelmi szerződésre vonatkozó adatokat összeállítsa. Ő készítette el az adatokat és adatrectificatiókat, melyek által az államadósságok megosztásánál és a quóta kiszámítása tekintetében sikerült megóvni érdekeinket. Ezen nagy érdemét elemlíteni kötelességem volt.«